TALABALARDA CRITICAL THINKING KO‘NIKMALARINI RIVOJLANTIRISHDA INGLIZ TILI DARSLARINING ROLI

Elmurodova Laylo
Samarqand Davlat Chet tillar Instituti talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada ingliz tili darslari jarayonida talabalarda tanqidiy fikrlash (critical thinking) ko‘nikmalarini shakllantirishning nazariy va amaliy jihatlari tahlil qilinadi. Zamonaviy ta’lim tizimida faqat bilim berish emas, balki mustaqil fikrlash, muammolarni tahlil qilish va qaror qabul qilish ko‘nikmalarini rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etmoqda. Tadqiqot davomida ingliz tili darslarida qo‘llaniladigan interaktiv metodlar, muhokama, debat, muammoli vaziyatlar va tahliliy mashqlar talabalarning tanqidiy fikrlash qobiliyatiga qanday ta’sir ko‘rsatishi o‘rganildi. Kvantitativ va sifat tahlillari natijasida ingliz tili darslarida kommunikativ va analitik faoliyatga asoslangan metodlar qo‘llanilganda talabalar fikrlash darajasi sezilarli darajada oshishi aniqlangan. Shuningdek, maqolada o‘qituvchining roli, pedagogik strategiyalar va innovatsion yondashuvlarning ahamiyati yoritilgan. Tadqiqot natijalari ingliz tilini o‘qitish orqali critical thinking ko‘nikmalarini rivojlantirishning samarali yo‘llarini taklif etadi.

Kalit so‘zlar: critical thinking, ingliz tili o‘qitish, analitik fikrlash, muammoli ta’lim, debat metodlari, interaktiv darslar, kommunikativ yondashuv, refleksiya, talaba faolligi, pedagogik strategiyalar, muhokama, argumentatsiya, mustaqil fikrlash

Kirish

Bugungi kunda global ta’lim tizimida talabalarni faqat nazariy bilimlar bilan qurollantirish yetarli emas, balki ularni mustaqil fikrlovchi, muammolarni tahlil qila oladigan va asoslangan qarorlar qabul qila oladigan shaxs sifatida shakllantirish muhim vazifa hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan, tanqidiy fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirish oliy ta’limning ustuvor yo‘nalishlaridan biriga aylangan. Ingliz tili darslari esa o‘zining kommunikativ va interaktiv xususiyati bilan ushbu ko‘nikmalarni rivojlantirish uchun qulay pedagogik muhit yaratadi.

Tanqidiy fikrlash tushunchasi John Dewey tomonidan reflektiv fikrlash sifatida izohlangan bo‘lib, u muammolarni chuqur tahlil qilish va asosli xulosalar chiqarishni nazarda tutadi. Keyinchalik Robert Ennis tanqidiy fikrlashni mantiqiy va asosli fikrlash qobiliyati sifatida ta’riflagan.

Mazkur sohada olib borilgan tadqiqotlar ingliz tili darslarida interaktiv metodlar orqali critical thinking ko‘nikmalarini rivojlantirish mumkinligini ko‘rsatadi. Biroq, ushbu jarayonning samaradorligini kompleks o‘rganish hali ham dolzarb masalalardan biri bo‘lib qolmoqda.

Tadqiqotning asosiy maqsadi ingliz tili darslarining talabalarda tanqidiy fikrlash ko‘nikmalarini shakllantirishdagi rolini aniqlash va samarali pedagogik yondashuvlarni ilmiy asosda tahlil qilishdan iborat.

Metod va usullar

Ushbu tadqiqot aralash metodologiya (mixed-methods approach) asosida olib borildi. Tadqiqotda 50 nafar oliy ta’lim talabalari ishtirok etdi va ular ikki guruhga ajratildi: nazorat guruhi (an’anaviy o‘qitish) va tajriba guruhi (critical thinkingga yo‘naltirilgan metodlar asosida o‘qitish).

Kvantitativ tahlil uchun talabalarning tanqidiy fikrlash darajasi maxsus testlar orqali o‘lchandi. Testlar argumentatsiya, tahlil qilish, baholash va xulosa chiqarish ko‘nikmalarini

aniqlashga qaratilgan bo‘lib, semestr boshida va oxirida o‘tkazildi. Natijalar foiz va o‘rtacha ko‘rsatkichlar asosida tahlil qilindi.

Sifat tahlili uchun esa kuzatuv, intervyu va yozma ishlar (essay) kontent-tahlili amalga oshirildi. Talabalarning dars jarayonidagi faolligi, fikr bildirish darajasi va argumentatsiya qilish qobiliyati o‘rganildi.

Tajriba guruhida quyidagi metodlar qo‘llanildi:

- debat va muhokama metodlari;
- muammoli vaziyat (problem-based learning);
- case study tahlillari;
- reflektiv yozma mashqlar;
- savol-javob va ochiq muhokama texnikalari.

Ushbu metodlar talabalarning mustaqil fikrlashini rag‘batlantirishga qaratilgan. Ma’lumotlarni tahlil qilishda deskriptiv statistika va kontent-tahlil metodlari qo‘llanildi. Tadqiqotning ishonchliligini ta’minlash maqsadida triangulyatsiya usulidan foydalanildi. Mazkur metodologiya ingliz tili darslarining critical thinking ko‘nikmalarini rivojlantirishdagi rolini chuqur va kompleks o‘rganish imkonini berdi.

Natija va muhokama

Tadqiqot natijalari ingliz tili darslarida qo‘llanilgan interaktiv va analitik metodlar talabalarning tanqidiy fikrlash ko‘nikmalarini sezilarli darajada rivojlantirganini ko‘rsatdi. Kvantitativ natijalarga ko‘ra, tajriba guruhida critical thinking ko‘rsatkichlari 28% ga oshgan bo‘lsa, nazorat guruhida bu ko‘rsatkich 10% ni tashkil etdi.

Jadval 1. Critical thinking darajasi (%)

Guruh	Boshlang‘ich	Yakuniy
Nazorat guruhi	52%	62%
Tajriba guruhi	51%	79%

Sifat tahlili natijalari ham ushbu o‘zgarishlarni tasdiqladi. Talabalar darslarda faol ishtirok etib, o‘z fikrlarini asoslab berishga harakat qilganliklari kuzatildi. Ayniqsa, debat metodlari ularning argumentatsiya qilish ko‘nikmalarini rivojlantirishda samarali bo‘ldi.

Intervyu natijalariga ko‘ra, talabalarning 85% ingliz tili darslari orqali fikrlash qobiliyatlari rivojlanganini ta’kidladi. Ular muammoli vaziyatlarni tahlil qilish va mustaqil xulosa chiqarish ko‘nikmalarini egallaganliklarini bildirgan. John Dewey nazariyasiga ko‘ra, o‘quv jarayonida reflektiv fikrlashni rivojlantirish orqali chuqur o‘rganish amalga oshadi. Ushbu tadqiqot natijalari ham aynan shu nazariyani amalda tasdiqladi. Biroq, ayrim cheklovlar ham kuzatildi. Ba’zi talabalar dastlab ochiq fikr bildirishda qiynaldi, bu esa ularning til darajasi va psixologik omillar bilan bog‘liq ekanligi aniqlandi. Umuman olganda, ingliz tili darslari tanqidiy fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirish uchun samarali pedagogik platforma ekanligi isbotlandi.

Xulosa

Mazkur tadqiqot ingliz tili darslarining talabalarda critical thinking ko‘nikmalarini rivojlantirishdagi muhim rolini ilmiy asosda yoritib berdi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, interaktiv va analitik metodlar asosida tashkil etilgan darslar talabalarning mustaqil fikrlash, tahlil qilish va asosli xulosa chiqarish qobiliyatlarini sezilarli darajada rivojlantiradi. Kvantitativ va sifat tahlillari ingliz tili darslari orqali nafaqat til kompetensiyasi, balki umumiy intellektual salohiyat ham oshishini tasdiqladi.

Kelgusida ushbu yo‘nalishda tadqiqotlarni kengaytirish, turli ta’lim bosqichlarida critical thinkingni rivojlantirish mexanizmlarini o‘rganish va o‘qituvchilarni maxsus tayyorlash muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, innovatsion texnologiyalar va raqamli platformalarni integratsiya qilish orqali ingliz tili darslarining samaradorligini yanada oshirish mumkin. Mazkur tadqiqot natijalari pedagogika va til o‘qitish metodikasini rivojlantirishda muhim ilmiy va amaliy ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Dewey J. How We Think. – New York: D.C. Heath, 1933. – 301 p.
2. Ennis R. Critical Thinking. – New Jersey: Prentice Hall, 1985. – 210 p.
3. Richards J. Communicative Language Teaching Today. – Cambridge: CUP, 2006. – 120 p.
4. Harmer J. How to Teach English. – London: Longman, 2007. – 288 p.
5. Facione P. Critical Thinking: A Statement of Expert Consensus. – California: Delphi Report, 1990. – 112 p.

SAMARQAND DAVLAT CHET TILLAR INSTITUTI
SAMARKAND STATE INSTITUTE OF FOREIGN LANGUAGES
1994